

KONJUNKTURBREV

BILD 1. IKEM-INDEX FÖR PERIODEN Q3 2016–Q3 2021 ÖVER INHEMSK FÖRSÄLJNING SAMT EXPORTEN (VOLYM I ÅRSTAKT). INDEXVÄRDE UNDER 100 MARKERAR AVMATTNING (KONTRAKTION).

Källa: IKEM

Flaskhalsar bromsar tillväxt i Q3

Det går bra för svensk kemiindustri (läkemedel, kemi, plast- och gummi samt raffinaderi). Branschen ligger på ett högt kapacitetsutnyttjande och anställer nya medarbetare. Trots detta finns en oro för att investeringar i ny hållbar teknik inte ska hamna i Sverige på grund av nya regler om tidsbegränsade miljötillstånd, höga energipriser och osäker eltillgång.

Det råder stark global efterfrågan på produkter från svensk kemiindustri (läkemedel, kemi, plast- och gummi samt raffinaderi). Det visar IKEM:s konjunkturrapport för årets tredje kvartal. Precis som under årets första halvår bromsar dock olika typer av flaskhalsar företagens möjligheter att nå sin fulla produktionspotential. Trots detta uppmättes en volymmässig tillväxt för kemiindustris samtliga delbranscher

(tabell 1). Den positiva utvecklingen i kvartalet skall ses i ljuset av att jämförelsen sker mot tredje kvartalet 2020, ett kvartal som inte var alls lika coronatyngt som de första två kvartalen 2020.

Samtliga delbranscher uppvisade tillväxt på den avgörande exportmarknaden under kvartalet. Allra tydligast var tillväxten för den rena kemiproduktionen. Indexvärdet på 120 visar på en tydlig volymökning (där allt över index 100 är tillväxt). Läkemedel nådde upp i index 109 medan plast- och gummiindustrin noterade en beskedligare tillväxt uppmätt i index 106.

Kapacitetsutnyttjandet för IKEM totalt uppgick under Q3 till 88 procent. Att den kemirelaterade industrin under det senaste året gått mot ett allt högre kapacitetsutnyttjande får stöd också av offentlig statistik. Enligt SCB, som följer läkemedel

TABELL 1. IKEM-INDEX FÖRDELAT PER DELBRANSCH SAMT FÖR TOTALEN. INDEXVÄRDE 100 MOTSVARAR OFÖRÄNDRAD UTVECKLING, ÅRSTAKT. VÄRDEN ÖVER 100 MARKERAR TILLVÄXT/UPPGÅNG.

Källa: IKEM

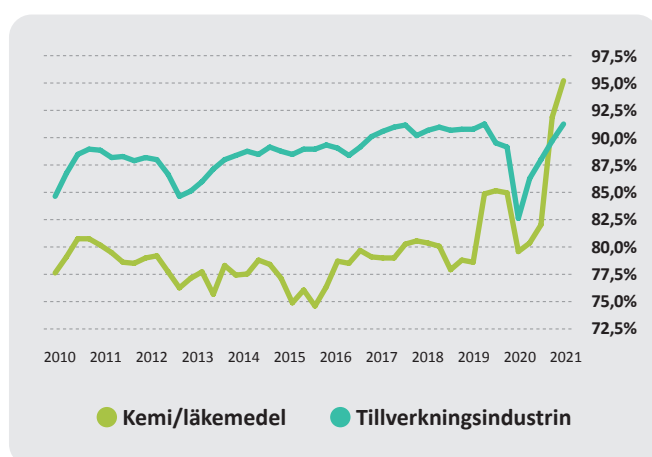
	Inhemsk försäljning	Export	Sysselsatta	Investeringar	Kostnadsutvecklingen	Lönsamheten (EBIT)
Plast/gummi	106	106	96	117	146	107
Kemi	110	120	106	108	144	117
Läkemedel/raff	97	109	116	109	123	117
Totalt	103	112	110	110	133	115

och kemiindustrin som en enhet (exklusive plast- och gummi samt raffinaderi), noterades ett kapacitetsutnyttjande på hela 95 procent under Q2. Det är en nivå som aldrig tidigare noterats för läkemedels- och kemiindustrin, åtminstone inte under de dryga 30 år som SCB följt utvecklingen. Inte heller har kemiindustri/läkemedel tidigare med så bred marginal överträffat nivån för industrin i sin helhet.

Samtidigt skiljer sig produktionsförutsättningarna mycket mellan delbranscherna. I stort sett samtliga plast- och gummiproducerande företag rapporterar om olika typer av produktionshinder under kvartalet, liksom sju av tio kemiföretag. Inom läkemedel/raffinaderi rapporterar endast 22 procent av företagen att de haft problem under kvartalet.

BILD 2. KAPACITETSUTNYTTJANDET T O M Q2 2021 INOM KEMI/LÄKEMEDEL SAMT TOTAL TILLVERKNINGSINDUSTRI.

Källa: SCB

VILKA PROBLEM SKAPAR FLASKHALSARNA?

Hur manifesterades då flaskhalsproblemen mer exakt på företagsnivå? Svaret är att det uppstår en lång räkka av negativa effekter i kölvattnet av globala obalanser mellan

utbud och efterfrågan. Det mest uppenbara är skenande kostnader, vilket en majoritet av plast, gummi och kemi-företagen rapporterar om (tabell 2). Alla stora kostnadsposter har rört sig tydligt uppåt, som kostnaderna för råvaruinköp, för transporter och för el.

Än mer problematiskt är att företagen inte lyckas få tag på råvara i tillräcklig mängd för sin produktion. Inte heller lyckas de i tillräcklig omfattning hitta ledig transportkapacitet globalt. Det är den verklighet som snudd på samtliga plast- och gummiföretag och hälften av kemiföretagen levde i under kvartal tre. Läkemedelsindustrin och raffinaderierna har hittills klarat sig betydligt bättre i dessa avseenden.

Trots stora kostnadsökningar för de flesta företagen under kvartal tre ökar lönsamheten svagt inom samtliga delbranscher (årstakt). Företagens lönsamhet i jämförelsekvartalet, kvartal tre 2020 tyngdes av den stora oreda pandemin orsakat. Att lönsamheten nu ökar tyder på en förståelse och acceptans för behovet av leveransprisökningar i business-to-business-relationerna. Läkemedelsindustrin är den delbransch som är mest motståndskraftig mot råvaruprishöjningar. Det beror på att de står för svensk industris enskilt högsta förädlingsgrad, dvs råvarukostnaderna utgör en relativt liten del av företagets omsättning.

En övertygande majoritet av företagen som drabbats av flaskhalsproblematiken under kvartal tre räknar också med att problemen fortsätter under det fjärde kvartalet. I själva verket förefaller allt fler företag skjuta fram tidpunkten för när de tror att flaskhalsarna försvinner. Dock har en allmänt ökad kostnads- och prisökningsspiral i sig en avkylande effekt på den globala tillväxten och bidrar därmed till en bättre balans mellan utbud och efterfrågan. Denna balans ser emellertid inte ut att infinna sig på denna sida halvårsskiftet 2022.

Flaskhalsproblemen till trots räknar företagen, precis som under kvartal två och tre, med att kunna öka sin produktion under de kommande sex månaderna (kvartal fyra 2021 och kvartal ett 2022). Indexvärdet på 112 indikerar en stabil tillväxt, mätt i årstakt, och där jämförelseperioden också var volymmässigt stark.

TABELL 2. PÅ VILKET SÄTT HAR FÖRETAGET PÅVERKATS UNDER Q3? FYLL I SAMTLIGA SVAR NI HÅLLER MED OM. ANDEL AV SAMTLIGA FÖRETAG.

Källa: IKEM

	Svårt få tag på råvarumaterial	Brist på plastprodukter	Brist på lediga transporter	Kraftigt höjda kostnader för insats/råvara	Kraftigt ökade kostnader för transporter	Företagets elförbrukning har blivit väsentligt dyrare	Annat
Plast/gummi	84%	67%	71%	99%	84%	78%	1%
Kemi	51%	22%	38%	61%	44%	27%	0%
Läkemedel/raff	12%	1%	12%	14%	12%	8%	0%
Totalt	36%	18%	30%	42%	34%	25%	0%

POSITIV SYSSÄTTNINGSPÅVECKLING

Under kvartal tre ökade antalet sysselsatta och investeringarna utvecklades positivt inom den kemirelaterade industrin (tabell 1). Tillväxttalet för antalet sysselsatta är det högsta i IKEM:s konjunkturbrevs 5-åriga historia. Allra tydligast är ökningen inom läkemedelsindustrin, men också kemiindustrin noterar en sysselsättningsstillväxt (tabell 1). För plast- och gummiindustrin noteras dock ett svagt vikande antal arbetstillfällen under perioden. Sexmånadersprognosen för antalet sysselsatta ligger kvar på höga nivåer, uttryckt i index 109.

TIDSBEGRÄNSADE MILJÖTILLSTÅND KAN HÄMMA INVESTERINGAR

Ett högt kapacitetsutnyttjande tillsammans med en fortsatt omställning mot en mer hållbar produktion ökar behovet av investeringar i den svenska kemirelaterade industrin de kommande åren. Det är en industri som redan ligger i framkant globalt vad gäller resurssnål hållbar produktion, men med fortsatta strävanden att minska sin klimatpåverkan. Det företagen allra mest önskar är en ökad förutsägbarhet för sina långsiktiga investeringar.

Därför är det oroande hur företagen ser på den av regeringen tillsatta utredningen om att låta samtliga miljöpåverkande industriföretag i Sverige, omfattas av tidsbegränsade tillstånd.

TABELL 3. HUR TROR NI ERT FÖRETAGS SVENSKA VERKSAMHET SKULLE PÅVERKAS OM TIDSBEGRÄNSADE TILLSTÅND BÖRJAR TILLÄMPAS BRETT INOM SVENSK INDUSTRI?

Källa: IKEM

Mycket negativt	35%
Negativt	48%
Varken negativt eller positivt	12%
Positivt	1%
Mycket positivt	4%

På frågan om vad tidsbegränsade tillstånd skulle innebära svarar 83 procent av företagen att det skulle vara negativt för verksamheten, varav 35 procenten anger att det skulle vara mycket negativt. I klartext i kommentarsfältet till frågan anger företagen att en ökad osäkerhet om framtida produktionsvillkor är det som oroar dem allra mest. Det skulle enligt företagen minska investeringsviljan och i många fall innebära produktionsflytt till länder med en högre grad av förutsägbarhet.

Tidsbegränsade tillstånd skulle förstärka den osäkerhet som företagen redan nu befinner sig i relativt de tillståndsgivande och övervakande myndigheter de är beroende av. Långa och godtyckliga tillståndprocesser är en ständigt återkommande negativ faktor som nämns när företag som verkar inom kemirelaterad industri ska bedöma Sveriges relativa konkurrenskraft. Företagen efterlyser snabbare och mer förutsägbara tillståndprocesser och då är relationerna till de tillståndsgivande myndigheterna helt central.

Företagens verksamhet bygger ofta på komplexa produktionsprocesser vilket innebär omfattande ansökningsförfaranden och kontakter med myndigheter på kommunal, regional och statlig nivå. Det kräver en hel del både av företagen och av de berörda myndigheterna. På frågan om hur företagen upplever myndighetspersonernas kompetens kring industrins verksamhet är bilden överlag ganska god. Det gäller dock inte den viktiga myndighetskontakten med kommunen, där anger så mycket som en femtedel av företagen att kompetensnivån är för låg. Motsvarande siffra för länsstyrelsen är 10 procent.

Kompetensen hos myndigheterna är en viktig parameter, men minst lika viktig är de attityder företagen möter i sina myndighetskontakter. På den punkten är bilden tydligt sämre än vad gäller kompetensnivån. Enligt 18 procent av företagen upplever man att de kommunala tjänstemännen har en dålig attityd till industrin, och vad värre är så anser hela 27 procent av företagen att länsstyrelsens tjänstemän har en negativ inställning till den industriella verksamhet som den kemirelaterade industrin bedriver.

TABELL 4. HUR UPPLEVER NI ATT KOMPETENSEN OM FÖRETAGETS VERKSAMHET ÄR HOS DIN TILLSYNSMYNDIGHET OCH TILLSTÅNDSMYNDIGHET?

Källa: IKEM

	Kommunen	Länsstyrelsen	Mark- och miljödomstolen
Dålig	6%	0%	0%
Inte helt godtagbar	15%	10%	8%
Godkänd	58%	33%	19%
Bra	13%	19%	13%
Mycket bra	7%	3%	9%
Vet inte	2%	34%	51%

TABELL 5. HUR UPPLEVER NI ATT TJÄNSTEMÄNS ATTITYDER HOS TILLSYNS- OCH TILLSTÅNDSMYNDIGHETER TILL INDUSTRIEN ÄR IDAG?

Källa: IKEM

	Kommunen	Länsstyrelsen	Mark- och miljödomstolen
Dålig	5%	2%	0%
Inte helt godtagbar	13%	25%	8%
Godkänd	31%	20%	21%
Bra	38%	7%	7%
Mycket bra	10%	9%	9%
Vet inte	3%	36%	54%

SVENSK ELFÖRSÖRJNING SKAPAR ORO

En produktionsparameter som är helt central för svensk industri och som blir ännu viktigare när företagen ska ställa om och bli klimatneutrala är tillgången till leveranssäker el till ett konkurrenskraftigt pris. Inom det området har utvecklingen under de senaste åren varit allt annat än positiv. Dessvärre pekar mycket i dagsläget för att osäkerheterna kring den svenska elförsörjningen är här för stanna under lång tid framöver. Det gäller allt från dagens/framtidens produktionskapacitet till distributionen av el mellan olika landsändar och de prisskillnader som råder mellan de olika elzonerna.

I den enkät som ligger till grund för konjunkturbrevet fick medlemsföretagen svara på hur de ställer sig till tre påståenden kopplade till den svenska elförsörjningen. En betydande majoritet, 82 procent av företagen, uppger att de är oroliga över driftsstopp orsakade av elbrist under effekttoppar. Det är en ny verklighet för svensk industri, att tvingas kalkylera med driftsstopp orsakade av elbrist. Särskilt för den

TABELL 6. HUR SER NI PÅ UTVECKLINGEN AV DEN SVENSKA ELFÖRSÖRJNINGEN? HUR VÄL STÄMMER FÖLJANDE PÅSTÅENDEN IN PÅ ERT FÖRETAG?

Källa: IKEM

	Företaget är oroat för driftsstopp orsakade av elavbrott under effekttoppar m.m.	Företaget är oroat för skenande elförsörjning i södra Sverige	Trenden mot en mer osäker verksam skadligt på vårt företags investeringsvilja.
Berör inte oss (elzon 1 och 2)	1%	1%	13%
Stämmer inte alls	18%	2%	38%
Stämmer delvis	54%	49%	29%
Stämmer helt	28%	49%	20%

processinriktade industrin är oplanerade driftsstopp förenade med mycket stora kostnader.

Förutom tillgången på el, också under effekttoppar, oroar sig företagen för skenande elpriser. I princip samtliga medlemsföretag uttrycker oro för en okontrollerad elprisutveckling. Att den svenska industrin sedan tidigt 60-tal kunnat växa och utvecklas brett över hela landet har till stor del varit kopplat till en säker tillgång på konkurrenskraftigt prissatt el. När elpriset nu uppvisar en ryckighet och oförutsägbarhet är det en mycket ovälkommen utveckling utifrån ett industriperspektiv, vilket svaren på enkäten visar med all önskvärd tydlighet.

Ytterst handlar det om Sveriges möjligheter att fortsatt kunna förlita sig på att industrin vågar och vill investera i sin svenska verksamhet. Att 50 procent av IKEM-företagen håller det för troligt att investeringsviljan i landet hämmas av en bristfällig elförsörjning i landets södra delar är därför en tydlig varningssignal.

IKEM:s medlemsföretag verkar inom det breda spannet av plast-, gummi-, kemi- och läkemedelsproduktion. Branschens totala förädlingsvärde uppgår till en knappt femtedel av den totala industriproduktionen i Sverige. Exportvärdet var 304 miljarder kronor 2020. Samtliga redovisade svar, där annat ej anges, från konjunkturenkäten är omsättningsviktade med företagets omsättning. Konjunkturbrevet redovisas för varje kvartal.

För frågor kontakta:
Carl Eckerdal, chefekonom
070-497 11 98
carl.eckerdal@ikem.se

IKEM

Innovation and Chemical Industries in Sweden
Innovations- och kemiindustrierna i Sverige
Box 55915 | SE 102 16 Stockholm | Sweden
www.ikem.se